

LIDSKÝ A SOCIÁLNÍ KAPITÁL V ZÁKLADNÍM ŠKOLSTVÍ

Renata Klufová – Jiří Kokštein – Zuzana Dvořáková - Líšková

Abstrakt

Pro reprodukci lidského kapitálu je důležitá kvalita lidských zdrojů a vše, co tuto kvalitu zvyšuje. Mezi nejvýznamnější faktory patří vzdělávání. Pedagogičtí pracovníci jsou jedním ze základních činitelů vzdělávacího procesu. Obecně jsou na pedagogy kladeny vysoké nároky, neboť musejí své žáky vybavit dovednostmi, které potřebují k životu v dnešním (a budoucím) globalizovaném světě. Pro tuto skupinu pracovníků je nezastupitelné a nutné další vzdělávání – tedy činnosti rozvíjející individuální vědomosti, schopnosti, dovednosti a další specifika profese. Příspěvek se v empirickém šetření zaměřuje na tuto profesní skupinu. Zkoumaný vzorek tvoří pedagogičtí pracovníci základních škol na Pelhřimovsku. Pedagogové základních škol tvoří početnou skupinu této profese.

Klíčová slova: lidský kapitál, sociální kapitál, stárnutí populace, základní vzdělávání

Abstract

For the reproduction of human capital, the quality of human resources and everything that improves it, such as education, is the most important. Teaching staff is one of the basic factors of the educational process. Teachers are jointly responsible for the preparation, organization and results of this process. As they should equip their students with all the skills they need for their present and future life in the globalized world, they have to meet, generally, high requirements. It is unquestionable that teachers should undertake, during their teaching practice, further additional training activities developing individual knowledge, skills, abilities, and other specifics of their profession. The respondents of the presented survey were elementary primary school teachers from the district of Pelhřimov. The paper analyses the opinions of the participating teachers on the possibilities of their further education, their motivation for additional training, how much they are satisfied with the benefits of the offered educational events, and what type of educational activities they prefer. The paper also analyses the bridging of social capital, which determines the extent of the range of people with whom the teachers generally meet and interact, and their opinions on their social status.

Key words: human capital, social capital, elementary education, life learning

JEL kódy: I21, J24, J44

Úvod

Vzdělávání v dnešním globalizovaném světě mění nejen svůj obsah, ale i metody a formy práce. Nezastupitelnou roli v tomto procesu sehrávají pedagogové. Aby vyhověli všem na ně kladeným požadavkům, je nezbytné, aby i oni věnovali zvýšenou pozornost svému dalšímu vzdělávání a sdílení nabytého vzdělání, což je nezbytné k růstu lidského i sociálního kapitálu, poněvadž jsou ve vzájemné interakci.

Příspěvek zkoumá vybraný vzorek pedagogů a přistupuje k této problematice zjišťováním toho, co je ke vzdělávání motivuje, zda jsou spokojeni s přínosem vzdělávacích akcí, jakému typu vzdělávání dávají přednost atd. Příspěvek zjištěné skutečnosti dále analyzuje a hledá vztahy mezi věkem a pohlavím pedagogů dle stanovených hypotéz. Pedagog je člověk, který je v neustálém kontaktu s ostatními lidmi. To samozřejmě dále formuje jeho životní postoje a zkušenosti. Proto je zde věnován prostor i přemost'ovacímu sociálnímu kapitálu, který určuje velikost okruhu lidí, s kterými se pedagogové obecně stýkají a vzájemně ovlivňují. Nedílnou součástí příspěvku je také vnímání společenského postavení pedagogů jimi samotnými.

1 Lidský a sociální kapitál

Lidská společnost je neustále se měnící útvar, na jehož změnách a vývoji se podílí každý z nás. Neustále zdokonalujeme naše schopnosti, znalosti, zkušenosti, dovednosti, vzájemně na sebe působíme, spolupracujeme, ovlivňujeme se. Vytváříme nejrůznější organizace, které nám pomáhají pracovat, kreativně tvořit, rozvíjet se. Tím tvoříme lidský kapitál a zároveň zvyšujeme jeho hodnotu. Náš společenský život, sociální interakce ve společnosti, vzájemná komunikace a učení se dále rozšiřuje potenciál společenského kapitálu. Sociální kapitál představuje mezilidské vazby, sdílené hodnoty a postoje. Řadíme sem vztahy mezi pracovníky uvnitř organizací, ale i interakci pracovníků s okolím. Sociální kapitál zahrnuje vlastnosti sociální organizace jako je důvěra, normy a sítě, které přispívají k výkonnosti společnosti. Sociální kapitál se tvoří a roste úměrně se socializací jedince, stává se jeho součástí.

1.1 Lidský kapitál

Lidský kapitál patří k relativně novým pojmům, který se v demografii a teorii řízení lidských zdrojů začal používat relativně nedávno. Původně se termín Lidský kapitál aplikoval v souvislosti s posunem od pohledu na pracovníky jako na nákladovou položku organizace k pohledu na pracovníky jako aktiva až po největší bohatství organizace, tedy kapitál, který

lze zvyšovat pomocí investic například do vzdělávání a rozvoje daných pracovníků. Původně sloužil termín výhradně k řízení lidských zdrojů. Postupem času se začal aplikovat nejen na jednotu organizace, ale i poněkud globálněji na jednotku nějakého regionu či státu (Koubek 2010). Z tohoto hlediska je na něj pohlíženo i v tomto příspěvku. Existuje celá řada definic tohoto pojmu (Schulz, 1981; Bontis, Dragonetti, Jacobsen & Roos, 1999; Holman, 2008; Johanisová & Fraňková, 2009 a další).

Společenský kapitál lze definovat jako: „*Rysy společenského života – sítě vztahů, normy, očekávání a závazky – které umožňují účastníkům společně efektivněji pracovat při sledování sdílených cílů*“ (Putnam, 1996). Existují ovšem i jiné pohledy na společenský kapitál (viz např. Světová banka, 2000).

1.2 Sociální kapitál

Sociální kapitál je pojem, jenž je v dnešní době hojně využíván, zkoumán a čím dál častěji zmiňován v odborné literatuře, která uvádí velmi mnoho definic, jejichž významy se více či méně překrývají. Z problematiky sociálního kapitálu se tak během několika let stalo samostatné teoretické a výzkumné odvětví, jež studuje účinky sociálního kapitálu na nejrozmanitější oblasti společenského a individuálního života (Kozubková, 2006).

V ucelené problematice lze sociální kapitál dělit na následující kategorie (Pileček, 2015): individuální a kolektivní, svazující sociální kapitál, přemostňující, spojující, korporální, strukturální vs. kognitivní, občanský vs. vládní. Přemostňující sociální kapitál spojuje napříč sociálními rozdílnostmi jako je náboženství, profese, společenská vrstva atd. Napomáhá tak k soudržnosti ve velké společnosti. Přemostňující sociální kapitál je ve své podstatě jak horizontální (týká se lidí s víceméně stejným sociálním postavením), tak jeho spojující forma má spíše vertikální podobu, tj. spojuje běžné lidi s klíčovými politickými zdroji a ekonomickými institucemi (Wawrosz, Heissler, 2011).

2 Cíle a metodika

Cílem příspěvku je (s ohledem na jeho omezený rozsah) diskuse výsledků šetření reprodukce lidského a sociálního kapitálu jak obecně, v širších souvislostech, zejména však se zaměřením na konkrétní vzorek lidí, kteří by o zvyšování svých profesních kvalit měli promyšleně a soustavně dbát – na učitele základních škol vybraného regionu. Součástí analýzy je testování následujících hypotéz a analýza výzkumných otázek:

- H1: Učitelé a vychovatelé základních škol jsou skupina lidí, kteří mají velký zájem o proces vzdělávání a nové trendy v něm. Přístup k dalšímu vzdělávání se neliší podle pohlaví.
- H2: Starší učitelé a vychovatelé na základních školách nevykazují zájem o další sebevzdělávání, tak jako mladší generace.
- H3: Rychlý rozvoj informačních technologií nutí pedagogy základních škol ke vzdělávání v oblasti ICT. O tento typ vzdělávání jeví zájem převážně mladší pedagogové – muži.
- H4: Pedagogové základních škol mají - díky své profesi - relativně velký přemostňující kapitál.
- H5: Pedagogové základních škol vnímají svou profesi a své postavení ve společnosti jako nepříliš uspokojivé.

Vzorek pedagogů daného okresu (Pelhřimov) byl osloven v rámci dotazníkového šetření. Dotazník byl rozdělen na čtyři části - a to na část identifikační, část zaměřenou na další vzdělávání pedagogů, část zaměřenou na přemostňovací sociální kapitál a část zaměřenou na vnímání statutu učitele. Osloveni byli ředitelé základních škol na území obce s rozšířenou působností Pelhřimov, kde se nachází 13 úplných základních škol a 5 neúplných základních škol. Dotazník byl rozeslán do všech těchto škol, ve kterých je zaměstnáno v součtu cca 270 pedagogů (učitelé, vychovatelé). Návratnost činila 17 % - celkově se dotazníkového šetření zúčastnilo 46 pedagogů. Získané informace byly porovnávány s různými výzkumy s podobným zaměřením - celosvětové šetření TALIS 2013, průzkumy MŠMT a Českého statistického úřadu.

Při hodnocení dotazníkového šetření byly využity nástroje analýzy kontingenčních tabulek (chí-kvadrát testy, exaktní testy, metoda Monte Carlo). Statistická analýza byla provedena v programu SPSS.

3 Výsledky a diskuse

3.1 Výsledky dotazníkového šetření

Dotazník vyplnili muži a ženy v poměru 71,74% žen a 28,26% mužů. Tento poměr téměř odpovídá celkovému poměru mužů a žen na všech základních školách v ČR. Při průzkumu českého statistického úřadu v roce 2014 bylo procentní zastoupení žen 84% a mužů 16%. Stupeň dosaženého vzdělávání odpovídá očekávání. Největší podíl respondentů - 65,22% - dosáhl odborné kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost učitele 2. stupně základní školy. Druhý nejvyšší podíl 19,57% respondentů dosáhl odborné kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost učitele 1. stupně základní školy. Odborné kvalifikace pro přímou

pedagogickou činnost vychovatele (vzdělání střední škola) dosáhli 4 respondenti a pouze jeden z respondentů nesplňuje kvalifikaci pro pedagogickou činnost. Ze všech zúčastněných působí 65,22% na 2. stupni základní školy a 34,78% na 1. stupni. Nejčastější aprobace respondentů – učitelů 2. stupně ZŠ - jsou humanitní (43%) a přírodovědné obory (37%), přibližně 19 % respondentů uvedlo výchovné zaměření předmětů.

3.1.1 Pedagogové a jejich další vzdělání

V tomto oddíle uvedla většina pedagogů (82,61%), že vedení škol sleduje jejich aktivity spojené s osobním rozvojem. Nejvíce pedagogů se zúčastnilo do 5 vzdělávacích akcí v posledních pěti letech. Druhá nejpočetnější skupina absolvovala 6 až 10 těchto akcí, 19,57% ovšem absolvovalo 11 až 15 akcí a 17,39% absolvovalo 16 a více akcí během posledních 5 let.

Mezi pedagogy jsou nejvíce vyhledávané kurzy práce s technikou. Mezi hojně absolvované patří i didaktika, komunikace, kurzy zabývající se technikou, řešením problémů a kurzy zaměřené na vyučovaný obor pedagogů. Méně absolvované jsou pak kurzy psychologie, pedagogiky jako takové a kurzy se sociální problematikou. Mezi méně vyhledávané kurzy patří i kurzy motivační. Téměř nulovou návštěvnost mají kurzy manažerské a s výtvarnými náměty tak jak je možno vidět z grafu č. 1.

Graf 1: Nejvíce zdařilé akce z oblasti vzdělávacích akcí

Zdroj: vlastní zpracování

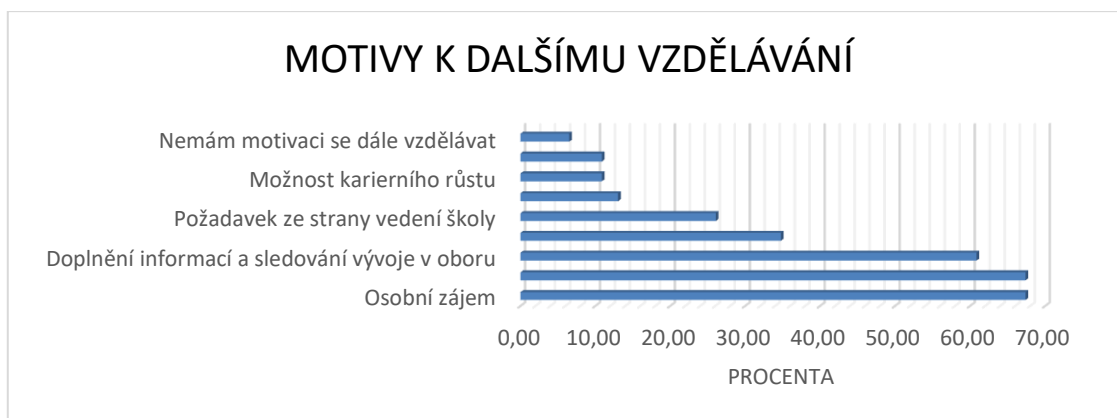
Z absolvovaných akcí vzdělávacího typu hodnotí absolutní většina jako nejvyšší přínos spokojenost z hlediska profesního a sociálního. Absolvované akce pro zúčastněné neměly význam z hlediska nárůstu finančního ohodnocení. Jako méně přínosné pak hodnotí

důležitost vzdělávacích akcí pro vylepšení své profesní kariéry a vylepšení postavení z hlediska konkurence na trhu práce.

Jak lze vidět z grafu č. 2, nejčastějším motivem pro další vzdělávání je osobní zájem a seberozvoj, doplnění informací a sledování vývoje ve vyučovaném oboru zúčastněných respondentů. Pro některé je pak významným motivem i požadavek na další vzdělávání ze strany vedení školy. Pedagogové se o akcích nejčastěji dozvídají od vedení školy. Dále je velice často informují samotné vzdělávací agentury, které akce pořádají - pomocí direct mailů a přímého oslovení. Často si pedagogové zjišťují informace na webových portálech zaměřených na pedagogickou činnost. Pouze pětina respondentů využívá doporučení svých kolegů. Na otázku finančního zajištění vzdělávacích akcí téměř všichni respondenti odpověděli, že jsou hrazeny ze zdrojů jejich zaměstnavatele (95,65%). Pouze 23,91% odpovídajících uvedlo i možnost vlastní spoluúčasti na hrazení svého dalšího vzdělávání.

Průzkum ukázal, že pedagogové preferují krátkodobé akce (6 až 20 hodin) formou školení, kurzu nebo workshopu. Někteří jsou ochotni absolvovat střednědobé akce (21 až 80 hodin). Z dotazníkového šetření vyplývá, že pedagogové aplikují většinu nabytých informací v praxi. Tyto informace pak 50% pedagogů částečně předává svým kolegům. Na základě šetření lze konstatovat, že tato polovina pedagogů se snaží o sdílení nově získaných vědomostí.

Graf 2: Motivace k dalšímu vzdělávání pedagogů

Zdroj: vlastní zpracování

3.2 Porovnání dat dotazníkového šetření s výzkumem TALIS 2013

Mezinárodní šetření o vyučování a učení TALIS (Teaching and Learning International Survey) 2013 (dále jen šetření TALIS 2013) si kladlo za cíl především zjistit, v jakém prostředí učitelé ve školách pracují. Jednalo se o mezinárodní šetření realizované OECD a jako takové poskytlo též zajímavá srovnání mezi různými zeměmi. Některé oblasti jmenovaného šetření korespondují se zaměřením tohoto příspěvku. Jedná se především o oblasti dalšího vzdělávání, motivace a vnímání statutu učitele.

V šetření TALIS bylo prokázáno, že v ČR neexistuje odpovídající zpětná vazba týkající se účasti pedagogů na dalším vzdělávání a jejich dalším seberozvoji. Z šetření navíc vyplývá, že velký počet učitelů absolvuje akce dalšího vzdělávání pouze za účelem splnění administrativních požadavků. Téměř polovina učitelů v ČR se domnívá, že absolvované akce a následná zpětná vazba nemají žádný vliv na zlepšení výuky jejich školy. Učitelé jsou pak i méně spokojeni ve své práci. Tyto závěry autory provedené dotazníkové šetření prokazuje tím, že z hlediska finančního ohodnocení, vylepšení profesní kariéry i z hlediska konkurence na trhu práce neměly absolvované akce téměř žádný význam. Učitelé vidí alespoň minimální přínos v oblastech profesního hlediska a z hlediska sociálního.

Z šetření TALIS vyplývá, že celkem 82% učitelů se zúčastnilo v uplynulém roce alespoň jednoho druhu profesního vzdělání. S tímto faktem korespondují i výsledky autory provedeného dotazníkového šetření, které ukazují, že se respondenti v průměru zúčastňují alespoň jedné vzdělávací akce ročně. V mezinárodním srovnání pak učitelé ČR tráví profesním vzděláváním méně času než jejich kolegové v zahraničí. To může být způsobeno i menší mírou motivace k dalšímu vzdělávání.

Z mezinárodního šetření také plyne, že jako nejdůležitější pro profesní vzdělávání učitelů hodnotí učitelé vzdělávání v oblasti dovedností při práci s ICT, dále pak otázky spojené s chováním žáků a faktické znalosti a vědomosti ve vyučovaných předmětech. Velice podobné výsledky ukázalo i autory provedené dotazníkové šetření.

Jako největší překážku k účasti na akcích dalšího vzdělávání hodnotí učitelé v šetření TALIS nesoulad s pracovními povinnostmi. To se projevuje i v odpovědích na otázku autory provedeného dotazníkového šetření „Jaké časové hledisko akcí učitelé preferují“. Drtivá většina učitelů se shodla na výhodnosti krátkodobých akcí (maximálně do 20 hodin). Tento typ vzdělávání je vhodný nejen z hlediska časového, ale i finančního, nabídka je poměrně pestrá, akce nejsou příliš psychicky náročné. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že jen malá část zúčastněných je ochotna si vzdělávací akce hradit částečně z vlastních zdrojů.

Subjektivně vnímanou vlastní zdatnost v oblasti motivace žáků šetření TALIS vyhodnotilo ČR jako druhou zemi s celkově nejnižší vnímanou vlastní zdatností učitelů. Tento výsledek koresponduje i s výsledkem provedeného dotazníkového šetření, ve kterém byli učitelé tázáni na přirozený respekt učitelské profese ve společnosti, u žáků a rodičů. Výsledky ukazují, že učitelé spíše nesouhlasí s tím, že jsou společností respektováni. Více nesouhlasí, než souhlasí s tvrzením, že jsou respektováni žáky a rodiči žáků.

3.3 Statistické zpracování hypotéz

H1: Učitelé a vychovatelé základních škol jsou skupina lidí, kteří mají velký zájem o proces vzdělávání a nové trendy v něm. Přístup k dalšímu vzdělávání se neliší podle pohlaví.

Tab. 1: relativní četnosti počtu absolvovaných akcí podle pohlaví

Kolik akcí spojených se vzděláváním a rozvojem jste absolvoval/a v posledních 5 letech?				
akcí	do 5	6 – 10	10 – 15	16 a více
muži	38,5	15,4	23,1	23,0
ženy	33,3	33,3	18,2	15,2
celkem	34,7	28,3	19,6	17,4

Zdroj: vlastní zpracování v programu SPSS

Vzhledem ke skutečnosti, že nebyly splněny předpoklady k použití chí-kvadrát testu, byl využit exaktní test. Hodnota testové statistiky $\chi^2=2,098$, p -hodnota = 0,782. Nebyl tedy prokázán statisticky signifikantní rozdíl počtu absolvovaných akcí podle pohlaví.

H2: Starší učitelé a vychovatelé na základních školách nevykazují zájem o další sebevzdělávání tak jako mladší generace.

Tab. 2: relativní četnosti počtu absolvovaných akcí podle věku

Kolik akcí spojených se vzděláváním a rozvojem jste absolvoval/a v posledních 5 letech?					
akcí/věk	20 – 30	31 – 40	41 – 50	60 a více	celkem
do 5	72,7	33,4	12,5	25,0	34,8
6 – 10	18,2	33,3	62,5	25,0	28,3
10 – 15	9,1	11,1	12,5	25,0	19,5
16 a více	0	22,2	12,5	25,0	17,4

Zdroj: vlastní zpracování v programu SPSS

Při testování hypotézy byla použita metoda Monte Carlo, hodnota testové statistiky $\chi^2=24,535$, p -hodnota=0,065 (99%-ní konfidenční interval: 0,059,0,072). Nebyla tedy prokázána statisticky významná závislost počtu absolvovaných akcí na věku.

H3: Rychlý rozvoj informačních technologií nutí pedagogy základních škol ke vzdělávání v oblasti ICT. O tento typ vzdělávání jeví zájem převážně mladší pedagogové – muži.

S ohledem na jistou podobnost byly některé kategorie spojeny (pedagogika s didaktikou; sociální problematika, komunikace a řešení problémů; psychologie a motivace), aby tak byly splněny podmínky pro použití chí-kvadrát testu. Hodnota testové statistiky $\chi^2=2,728$, p -hodnota=0,604. Ani zde tedy nebyl prokázán signifikantní rozdíl v zaměření absolvovaných kurzů podle pohlaví. Statistická závislost nebyla prokázána ani při hodnocení zaměření kurzů v závislosti na věku ($\chi^2=13,54$, p -hodnota = 0,998). O další vzdělávání projevují zájem všichni dotazovaní pedagogové ZŠ – starší i mladší.

Tab. 3: relativní četnosti zájmu o jednotlivé typy kurzů¹

zaměření kurzů			
typ kurzu/pohlaví	muži	ženy	celkem
pedagogika	6,5	19,6	26,1
didaktika	6,5	41,3	47,8
práce s technikou	15,2	45,7	60,9
sociální problematika	0	19,6	19,6
řešení problémů	13,0	23,9	37,0
psychologie	6,5	19,6	26,1
komunikace	13,0	28,3	41,3
oborové otázky	13,8	21,7	34,8
motivace	8,7	8,7	17,4

Zdroj: vlastní zpracování v programu SPSS

H4: Pedagogové základních škol mají - díky své profesi - relativně velký přemost'ující kapitál (viz tabulka 4).

Tab. 4: relativní četnosti odpovědí na otázky zaměřené na přemost'ující kapitál

	žádní	Ojedinele	Málo	mnoho	Téměř všichni	Neví
Z jiné generace		15,2	28,3	47,8	6,5	2,2
Jiné národnosti	50,0	41,3	6,5			2,2
Jiného etnika	50,0	43,5	2,2			4,3
Jiné sexuální orientace	43,5	37,5	2,2	2,2		15,2
Jiného povolání	2,2	2,2	19,3	52,2	21,7	2,2
Sledují jiné TV pořady		15,2	13,0	39,1	6,5	26,1

¹ Zde byla hodnocena sada otázek nástrojem Multiple Response, kdy mohli respondenti vybírat více možností. Součty četností tedy nedávají 100%.

Chudší lidé	13,0	17,4	34,8	13,0		21,7
Bohatší lidé	4,3	13,0	39,1	19,6	2,2	21,7
S odlišným trávením volného času	2,2	19,6	32,6	39,1	2,2	4,3
S jiným kulturním vkusem		21,7	45,7	26,1		6,5
Čtoucí jiný tisk		8,7	37,0	32,6	4,3	17,4
S odlišným politickým názorem	2,2	13,0	34,8	13,0		37,0
Z venkova/města		17,4	39,1	39,1		4,3
Věřící/nevěřící	2,2	32,6	30,4	15,2		19,6

Zdroj: vlastní zpracování v programu SPSS

Průzkum Měření přemostujícího sociálního kapitálu v rámci projektu „Sociální a kulturní soudržnost v diferencované společnosti“ z roku 2007 uvádí, jak na otázky zasahující do této oblasti odpovídali lidé starší 21 let. Nejvíce přátel s rozdílnými vlastnostmi mají Češi mezi lidmi, kteří odlišně tráví volný čas, mají jiné kulturní aktivity a preference (sledování jiných TV pořadů, čtení jiných novin). Mezi našimi přáteli jsou také často lidé se zcela odlišným povoláním, politickými názory, z venkova či naopak z města a lidé bohatší (Šafr, Häuberer, 2007).

Oproti běžné populaci vykazují odpovědi pedagogických pracovníků základních škol některé odlišnosti. Výrazně vyšší procento pedagogů uvedlo, že jejich přátelé jsou lidé z jiných generací a jiné profese než jsou oni. Vyšší procento pedagogů odpovědělo, že jejich přátelé pocházejí z města (jsou-li oni z venkova) a naopak. Pedagogové mají i hodně přátel mezi lidmi s rozdílnými zájmy v kulturní oblasti (včetně sledování TV pořadů) a v oblasti trávení volného času. Závislosti jednotlivých tvrzení byly testovány z hlediska věku, pohlaví, dosaženého vzdělání, délky pedagogické praxe, počtu absolvovaných akcí v posledních pěti letech nebo působení pedagogů na prvním či druhém stupni ZŠ. Bylo například předpokládáno, že mladí pedagogové mají více přátel, kteří tráví volný čas jinak než oni. Testováním (exaktní testy) však nebyla prokázána významná závislost. Další předpoklad kupříkladu byl, že učitelé s dlouhou pedagogickou praxí mají více přátel na vesnici, pokud žijí ve městě, a naopak. Ani zde (podobně jako v mnohých dalších) nebyla prokázána signifikantní závislost.

H5: Pedagogové základních škol vnímají svou profesi a své postavení ve společnosti jako nepříliš uspokojivé. Statistické ověření hypotézy č. 5, jež byla tvořena sadou tvrzení, se kterými se měli respondenti neztotožnit, prokázalo, že učitelé vnímají svou profesi a své

postavení ve společnosti jako nepříliš uspokojivé. Z důvodu omezeného prostoru zde neuvádíme detaily.

Závěr

Při analýze vybrané skupiny učitelů bylo potvrzeno, že pedagogové základních škol mají vysoký zájem o další vzdělávání. Není zde rozdíl v přístupu žen a mužů. Předpoklad, že starší pedagogičtí pracovníci vykazují nižší zájem o další vzdělávání, se nepotvrdil. Nebyly zaznamenány rozdíly ani z hlediska věku, ani z hlediska pohlaví. Nebyla potvrzena ani další hypotéza, která předpokládala, že o další vzdělávání v oblasti ICT budou mít větší zájem mladší pedagogové – muži. O tuto oblast jeví značný zájem všichni pedagogičtí pracovníci – ženy i muži, starší i mladší. Původní předpoklad, že pedagogové na základních školách budou mít poměrně velký přemostovací kapitál se také nepotvrdil. Pedagogové základních škol se pohybují spíše v uzavřenějších skupinách, v místních komunitách. Svě známé mají většinou v okruhu svého bydliště, jsou z podobných sociálních skupin, stejného vyznání, sexuální orientace, atd. Zde lze však diskutovat o reprezentativnosti použitého výběru, resp. specifčnosti skupiny učitelů daného studovaného regionu. To představuje náměty pro další detailní průzkum. Poslední předpoklad, že pedagogové základních škol vnímají svou profesi a své postavení ve společnosti jako nepříliš uspokojivé, se potvrdil. Pedagogové si uvědomují, že jejich profese je společensky významná, ale zároveň pociťují, že jsou společensky nedoceněni.

Populace v České republice stárne, což s sebou přináší socioekonomické problémy. Jednou z cest, jak tyto problémy eliminovat, je zaměřit se na rozvoj lidského a sociálního kapitálu, kde velice důležitou roli hraje vzdělávání. Pokud má být vzdělávání na odpovídající úrovni, je třeba, aby pedagogové, jako jedni ze základních protagonistů vzdělávacího procesu, nadále dbali o svůj rozvoj, rozšiřování a prohlubování svých zkušeností a dovedností, a zároveň aby se cítili společností respektováni a uznáváni.

Použitá literatura

1. Bontis, N., Dragonetti, N. C., Jacobsen, K., Roos, G. (1999): The knowledge toolbox: a review of tools available to measure and manage intangible resources. *European Management Journal*, 17(4), 391-402.
2. Holman, N. (2008). Community participation: using social network analysis to improve developmental benefits. *Environment and Planning C: Government and Policy*, 26 (3), 525-543.

3. Johanisová, N., Fraňková, E. (2009). Lidský kapitál v širších souvislostech [online]. In: *Sborník z konference RELIK: Reprodukce lidského kapitálu (vzájemné vazby a souvislosti, II. roč.)*. Praha: VŠE, dostupné z: <http://kdem.vse.cz/resources/relik09/Index.htm>
4. Koubek, J. (2007). *Řízení lidských zdrojů. Základy moderní personalistiky*. Praha: Management Press, 400 s.
5. Koubek, J. (2010). Několik poznámek k pojetí lidského kapitálu. *Demografie*, 52 (3), 177-180.
6. Kozubková, M. Teoretické koncepty sociálního kapitálu. In. Kolektiv, *Lidský kapitál a investice do vzdělání*. Sborník z 9. ročníku mezinárodní vědecké konference, Praha: Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., s. 326 - 331
7. Putnam, R. D. (1996). 'The Strange Disappearance of Civic America'. *American Prospect*, 7 (24), Retrieved from <http://xroads.virginia.edu/~HYPER/DETOC/assoc/strange.html>
8. *Národní zpráva šetření TALIS 2013* [online]. 2014. Praha: Česká školní inspekce, 2014 [cit. 2016-08-23]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/html/TALIS2013-NZ/flipviewerexpress.html>
9. Pileček, J. (2015). Koncept sociálního kapitálu: pokus o přehled teoretických a metodických východisek a aplikačních přístupů jeho studia. *Geografie*. **115**(1), s. 64-77
10. Šafr, J., Häuberer, J. (2007). *Měření přemostujícího sociálního kapitálu: Baterie PSK zjišťující odlišnosti v okruhu přátel*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2007, s. 24 [cit. 2016-08-31]. Dostupné z: http://dav.soc.cas.cz/uploads/b5a677659da3940e7aa5a29ff073b96c047ad806_DaV0702_p85_108.pdf
11. Schultz, T. W. (1981). *Investing in People. The economics of population quality*. Berkeley: University of California Press, 173 s.
12. VÝSLEDKY ŠETŘENÍ O VYUČOVÁNÍ A UČENÍ. ČSI [online]. 2014. Praha: Česká školní inspekce, 2014, s. 7 [cit. 2016-08-23]. Dostupné z: <http://www.csicr.cz/getattachment/0ee547b5-1ebd-4785-8b73-8fbb9ceb242a>
13. Wawrosz, P., Heissler, H. (2013). Vybrané bariéry investic do lidského kapitálu. *Naše společnost*. 11 (1), 36-46.

Kontakt

Renata Klufová, Jiří Kokštein, Zuzana Dvořáková - Líšková
 Ekonomická fakulta JU
 Studentská 13, 370 05 České Budějovice
klufova@ef.jcu.cz, jiri.kokstein@email.cz, zuli@ef.jcu.cz